

SPORAZUMNO PRIZNANJE KRIVICE U DIGITALNOM OKRUŽENJU

Nataša Mrvić Petrović*

U radu se ispituju karakteristike sporazumnog pregovaranja u krivičnim stvarima (pregovaranje o priznanju krivice). Upotreba tehnologije vođene podacima promovise revolucionarne promene u oblasti krivičnog pravosuđa, koje je već izazvala strategija novog menadžerizma. Na primerima iz običajnog i kontinentalnog zakonodavstva autor ukazuje na drugačiju praksu pregovaranja o priznanju krivice. Na osnovu analize inostranih primera i sagledavajući pregled razvoja e-uprave i e-pravosuđa u Srbiji od 2018. godine, autor zaključuje da bi posebno bilo moguće unaprediti efikasnost prekršajnog postupka.

KLJUČNE REČI: sporazum o priznanju krivice, strategija novog menadžerstva, prekršajni postupak, e-pravosuđe, digitalno okruženje.

---

* Doktor pravnih nauka, naučni savetnik Instituta za uporedno pravo, Beograd.
ORCID 0000.0003.0424-0610
E-mail: nmrvic@iup.rs

UVOD

Od sedamdesetih godina XX veka u anglo-američkim zemljama, a kasnije i u Evropi restrukturira se javni sektor pod uticajima strategije novog upravljanja (*New managerialism*). Reč je već svugde u zapadnom svetu prihvaćenoj dogmi da rad javnih službi treba organizovati po modelu sličnom poslovnom upravljanju. Prihvatanje navedenog koncepta nije teklo uvek bez protivrečnosti, niti se odvijalo u različitim sredinama u isto vreme i sa istim intenzitetom. Najveća razlika postoji između anglo-američkih država i zemalja kontinentalne Evrope. Ipak u svim sredinama postepeno dolazi do zaokreta u organizaciji rada policije i krivičnog pravosuđa koja se saobražava, umesto ciljevima vladavine prava i pravde – tim „staromodnim“ profesionalnim vrednostima – zahtevima da rad službi bude efikasan, efektivan i ekonomičan prema pravilu ASAP („as Soon as Possible“) (Salet & Terpstra, 2020: 827-828). Pod uticajem takvog pristupa iz anglo-saksonskog pravnog sistema, uz „blagoslov“ iz Preporuke Saveta Evrope (87)18 o pojednostavljenju krivične pravde, i u zakonodavstvima kontinentalno pravnog tipa su preuzeti mehanizmi usmereni na pojednostavljenje i ubrzanje krivičnog postupka, poput uslovnog odbacivanja krivične prijave po oportunitetu javnog tužioca, sporazumnog priznanja krivice i poravnanja (medijacije) u krivičnim stvarima (Mrvić Petrović, 2010: 113). Tako je i u Republici Srbiji Zakonikom o krivičnom postupku 2011. godine, posle neuspelog pokušaja iz 2009. godine, dopušteno sporazumevanje javnog tužilaštva i odbrane o vrsti i visini sankcije koja će osumnjičenom biti izrečena bez obzira za koje je krivično delo prema njemu bila podneta krivična prijava ili pokrenuta istraga, a 2013. je institut sporazumevanja o prekršaju regulisan i u odredbama Zakona o prekršajima (ZP). Štaviše Zakonom o izmenama i dopunama ZP (2016) ukinuti su raniji kriterijumi po kojima je sud prilikom odobravanja sporazuma vodio računa da sporazum nije protivan razlozima pravičnosti i da ne postoji očigledna neravnoteža između dogovorene sankcije i težine izvršenog prekršaja. Pored toga je čl. 337 st 6 Zakona o bezbednosti saobraćaja na putevima (2009) predviđeno, suprotno odredbama istog zakona i ZP-a kao sistemskog zakona, sledeće: „Ako su ispunjeni uslovi za zaključenje sporazuma o priznanju prekršaja, prilikom zaključenja sporazuma moguće je u zavisnosti od zakonom propisane dužine trajanja zaštitne mere, sporazumeti se da zaštitna mera (zabrana upravljanja motornim vozilom) ne bude izrečena, odnosno bude izrečena učiniocu prekršaja u trajanju kraćem od propisanog u stavu 1. ovog člana“. Kako se vidi sporazumno priznanje krivice, kod nas preimenovano u priznanje krivičnog dela ili prekršaja dopušteno je prema našim zakonima bez izuzetka za bilo koje krivično delo ili prekršaj, čak i u pogledu zakonom propisane obavezne zaštitne mere, iako je *ratio legis* njene obaveznosti vezan za karakter i težinu propisanog prekršaja. Sve što je pomenuto svedoči o tome da su se, što se tiče zakonodavca, brzo stekli uslovi da se institut sporazumevanja o kaznenom delu¹ (tzv. procesna nagodba ili pogodba) prihvati bez ikakvog ograničenja u kaznenoj praksi.

Cilj sporazumnog priznanja krivice koje se postiže kroz neformalno pregovaranje o optužbi i kazni jeste izbegavanje suđenja. Otuda praksa sporazumnog priznanja

---

¹ Izraz kazneno delo jednako se odnosi na krivično delo i prekršaj, dok se pod kaznenim postupkom podrazumeva i krivični i prekršajni postupak.

krivice predstavlja otklon od adversijalnog krivičnog postupka. Institut nije svojstven ni prekršajnom postupku – u našem pravnom sistemu su državni organi kao ovlašćeni podnosioci zahteva za pokretanje prekršajnog postupka po odredbama posebnih zakona dužni da nadziru primenu zakona u praksi i da, reagujući na nezakonitosti *ex off* podnose zahteve za pokretanje prekršajnog postupku ili krivične prijave. Zato ovlašćenje da sklapaju procesne nagodbe u slučajevima u kojima po zakonu moraju da iniciraju prekršajne postupke protivreči njihovim osnovnim nadležnostima.

Učestala primena sporazumnog priznanja krivice u praksi svedoči o uveliko prisutnim promenama u organizaciji rada kaznenog pravosuđa, kojima se teži ka ubrzanju i efikasnosti procedure uz zaoblazjenje garantija javnog suđenja i zaštite ljudskih prava u sudskom procesu. Ne treba previše podsećati da je ideja o zakonitom i poštenom sudskom postupku imanentna demokratskom uređenju i kao takva još uvek ideološki neprevaziđena, a praksa svekolikog sporazumevanja o krivici nije saglasna tom konceptu.

Jasno je da tehnološki napredak, dostupnost jeftinih elektronskih uređaja i olakšana razmena informacija putem interneta dodatno doprinose ubrzanju rada nadležnih državnih organa i sudova. Otuda primena digitalne tehnologije može da pospeši promene u krivičnom pravosuđu nastale pod uticajima strategije tzv. novog upravljanja. Postavlja se pitanje da li se na taj način otkrivaju ili prikrivaju nedostaci menadžerskog pristupa kaznenoj pravdi. Kako u radu ograničenog obima nije bilo moguće odgovoriti na postavljeno pitanje ukazano je na izazove po osnovna prava i slobode građana koje sobom nosi neformalno sporazumevanje o priznanju krivice i na inostranu praksu u kojoj *on-line* sporazumno priznanje krivice već postaje stvarnost, sa ciljem da posluže kritičkom preispitivanju domaćeg zakonodavstva i prakse.

1. NEDOSTACI I PREDNOSTI SPORAZUMNOG PRIZNANJA KRIVICE PREMA PRIMERIMA IZ STRANIH ZAKONODAVSTAVA

Tehnološki napredak svakako doprinosi i menjanju obima, fenomenologije i strukture kriminaliteta, budući da se promenilo okruženje u kome se vrše kaznena dela, među kojima su sve češće zastupljena ona koja su pojedinim obeležjima (vremenom, načinom, sredstvom, radnjom ili mestom izvršenja) povezana sa upotrebom računara, računarskih mreža, programa ili podataka, pa i virtuelnog novca. Upotrebom elektronskih uređaja u sklopu digitalne forenzike danas postaje relativno jednostavno brzo identifikovati učinioca, zato što je moguće u vrlo kratkom vremenu uz pomoć računara sakupiti, pregledati, uporediti i proveriti na hiljade različitih podataka koji mogu da se odnose na mogućeg učinioca, lokaciju i određeni događaj. Korišćenje digitalnih i interaktivnih video zapisa, podataka iz elektronskih evidencija i pretraživanje digitalno zabeleženih snimaka sa javnih mesta, fotografija i informacija koje se šire društvenim mrežama omogućava relativno lako otkrivanje učinioca kažnjivog dela ili identifikovanje nosioca bilo koje aktivnosti u nadziravanom prostoru. Policijske aktivnosti odvijaju se bez direktnog, ličnog kontakta i usmene komunikacije i međusobno i u odnosu na

osumnjičene, jer se komunikacija odvija preko kompjutera i razmenom kompjuterskih formata – umesto pozornika na ulicama („birokratije na uličnom nivou“) policijski službenici danas predstavljaju „birokratiju na nivou ekrana“, budući da sve važne informacije prikupljaju na taj način (Salet & Terpstra, 2020: 840).

Dok, s jedne strane, zahvaljujući digitalnoj forenzici postaje lako otkriti ko je učinilac, dotle je zbog sve učestalijeg propisivanja kaznenih dela (*mala prohibita*) sve teže isključivo prema pravnim obeležjima razgraničiti kažnjiva od dopuštenih ponašanja i tumačenjem ih pravilno pravno kvalifikovati. Razlog je taj što se razlika između dozvoljenog i zabranjenog ponašanja sve češće temelji na subjektivnom odnosu učinioaca prema preduzetoj radnji (*mens rea*) – umesto ranije prakse da se dispozicije kaznenih dela jednostavno definišu danas preovlađuju zakonski opisi krivičnih dela čije je konstitutivno obeležje izazivanje posledice u vidu ugrožavanja te treba dokazati da je učinilac, preduzimajući radnju, mogao da ima svest o posledici koju će izazvati, što je naročito sporno kada su u pitanju prekršaji ili kazneni delikti iz oblasti ekologije, finansijskog ili korporacijskog kriminaliteta sa elementima korupcije (Regina Rauxloh 2011: 311; isto i u 2012: 104). Stoga je razumljivo da praksa nalazi načina da prevaziđe teškoće dokazivanja da se u radnjama učinioaca stiču sva obeležja bića takvih krivičnih dela.

Suprotstavljene potrebe da se brзом reakcijom nadležnih organa spreči nedopušteno ponašanje i da se kroz postupke sudova svih instanci temeljno proverí osnovanost optužbe u pojedinačnom slučaju (pri tome u okviru rokova zastarelosti i bez povrede prava na pravično suđenje) razrešavaju se kompromisno sporazumnim priznanjem krivice², bilo da se institut primenjuje kao deo običajnog ili zakonski regulisanog prava. To je najbolji primer rutine u kojoj upravljački imperativi dobijaju prioritet u odnosu na osnovnu svrhu krivičnog postupka da se u zakonito sprovedenom postupku nezavisne sudske vlasti utvrdi da li je izvršeno krivično delo, ko ga je izvršio i da se krivcu izrekne zakonita i pravična kazna ili druga sankcija radi zaštite društva od kriminaliteta.

Kao nasleđe liberalno birokratskog modela sudskog parničnog postupka sporazumno priznanje krivice se u *common law*-u vrlo često primenjuje i u krivičnim stvarima. Uredno-pravni pregled zakonodavstava Sjedinjenih Američkih Država (SAD), Kanade, Velike Britanije, Australije i Novog Zelanda pokazuje da prisutne razlike,³ ne dovode u pitanje učestalu primenu instituta u praksi, naročito u odnosu na lakša kaznena dela, koja većinom odgovaraju prekršajima u našem pravnom sistemu.

---

² Za potrebe ovog rada pod procesnom nagodbom ili sporazumnim priznanjem krivice (u nas krivičnog dela ili prekršaja budući da krivičnog dela nema bez krivice, a da se za prekršaje odgovara i iz nehata) razume se „pismena saglasnost volja okrivljenog i javnog tužioca, čiji je glavni predmet određivanje sankcije koja će okrivljenom biti izrečena i bez održavanja glavnog pretresa, u zamenu za njegovo priznanje krivice“ (Bajović, 2015:187).

³ Sporazum tužilaštva i okrivljenog o priznanju izvršenja dela i krivice radi blažeg kažnjavanja drugačije se naziva u raznim zemljama (*plea bargaining* u SAD, *plea negotiations* u Australiji, *resolution discussions* u Kanadi, *sentence indication* na Novom Zelandu), negde se primenjuje kao neformalni deo tužilačke prakse (Australija, Engleska i Vels, SAD, pri čemu u Engleskoj ne može da postoji sigurnost da će sud odobriti zaključeni sporazum, dok u SAD u zanemarljivom procentu sudovi odbijaju sporazum), a u drugim zakonodavstvima (Kanada, Novi Zeland) sporazum o krivici regulisan je statutima kao faza koja prethodi suđenju i može ga isključiti (Brook *et al.* 2016: 1153-1162).

Najrazvijenija je praksa sporazumnog priznanja krivice u SAD. Institut je dinamičke prirode i stalno se razvija kroz učestaliju primenu. Prema prosečnim podacima za savezne i ostale sudove, 95% slučajeva završava se na taj način (Duncan, 2022: 394), tj. na svake dve sekunde tokom radnog vremena neki kazneni slučaj okonča se procesnim „cenjkanjem“ (Subramanian *et al.* 2020: 1). Stoga Turner (2021: 975) ističe da je praktični značaj sporazumevanja o krivici toliki da bi se krivično pravosuđe moglo smatrati delom sistema procesnih nagodbi, suprotno uobičajenoj tvrdnji da procesne nagodbe predstavljaju temelj kaznenog pravosuđa. Konkretnije, 2016. godine sporazumno priznanje krivice primenjeno je u 13,2 miliona kaznenih postupaka (u 99,6% slučajeva lakših kaznenih dela) zato što osumnjičeni racionalno odlučuje da prihvati sporazum kako ne bi bio izložen visokim troškovima suđenja, dok, s druge strane, sasvim u skladu sa ciljevima tzv. upravljачke pravde, sud u skladu sa sporazumom uobičajeno određuje probaciju, kojom odlaže suđenje dok ne prođe period proveravanja (Subramanian *et al.* 2020: 16). Sporazum prethodi izjašnjavanju optuženog o krivici pred sudom, pri čemu on može prihvatiti krivicu, izjasniti se da ne osporava navode optužbe (lat. *nolo contendere*) ili da nije kriv. Od 1970. godine, prema praksi Vrhovnog suda SAD u slučaju tzv. Alfordovog priznanja (slučaj *North Carolina v. Alford*) validnim se smatra sporazumno priznanje koji zaključi okrivljeni iako se izjasnio da nije kriv, ali dopušta da bi dokazi tužilaštva verovatno rezultirali osuđujućom presudom ako bi mu se sudilo (Findley *et al.* 2022: 538).

Kako je u isključivoj nadležnosti tužilaštva, postupak pogađanja je neformalan, osim što postoje interne smernice za primenu u praksi. Odvija se daleko od očiju javnosti. Temelji se na ideološkom pristupu da, po analogiji sa poravnanjem u ugovornom privatnom pravu, obe strane imaju „uzajamnih koristi“ od procesne nagodbe. Uslov punovažnosti sporazuma, baš kao i u parnici, jeste da postoji saglasnost volja i da su stranke ravnopravne. Međutim, okrivljeni i tužilaštvo nisu u jednakoj procesnoj poziciji niti raspoložu jednakim moćima kao što je to slučaj u parnici. Stoga je postupak sporazumevanja u krivičnim stvarima kontroverzan jer navodi nevine optužene da priznaju krivicu, zamagljuje istinite činjenice, dovodi do preterano blagih osuda i omogućava različito postupanje u sličnim slučajevima.

Posebno zabrinjava nedostatak transparentnosti, zato što se pregovara privatno i neslužbeno, žrtve i javnost nisu prisutni, a često ni okrivljeni, ponude o priznanju krivice nisu dokumentovane, a konačni sporazumi nisu uvek u pisanom obliku, niti se unose u sudski zapisnik, dok je sudsko preispitivanje tih sporazuma obično površno – kako sud ne može da otkrije kakvi su ustupci obećani, sadržaj sporazuma je zaštićen od spoljne sudске kontrole (Turner, 2021: 975). Sud, koji inače ne učestvuje u postupku procesnog pogađanja, nego za sporazum saznaje na javnom ročištu prilikom izjašnjavanja optuženog o krivici, obično kontroliše samo smer i proces nagodbe, a ne i njen stvaran sadržaj. Pri tome uobičajeno prihvata sporazum, iako ima procesne mogućnosti da ga odbije ili da odloži izjašnjavanje do dostavljanja izveštaja odeljenja za određivanje sankcija. To znači da tužilaštva raspoložu velikom diskrecijom u pogledu sklapanja sporazuma, iako u novije vreme (u periodu od 2010. do 2017.) kroz presude Vrhovnog suda SAD dolazi do izražaja tendencija da se utiče na poštovanje procesnih prava okrivljenih na delotvoran pravni

savet tokom postupka sporazumevanja o krivici i na uvažavanje prava na zabranu samo-optuživanja, koga se okrivljeni izričito moraju odreći, inače bi se mogla osporiti ustavnost osude (Subramanian *et al.* 2020: 9). Tako su sudovi proširili pravo pozivanja na VI amandman (pravo optuženog na javno suđenje) i na I amandman (pravo na javni pristup) na niz vansudskih postupaka, uključujući tu i sporazumno priznanje krivice (Turner, 2021: 985).

Učestala praksa sporazumnog priznanja krivice kritikuje se zato što nosi opasnost op povrede ustavom garantovanih prava građana, a svakako anulira i osnovna procesna načela pretpostavke nevinosti i *in dubio pro reo*. Stručnjaci konstatuju da je dovoljno da optuženi tokom pregovaranja dâ najosnovnije podatke o učinjenom kaznenom delu ili da potvrdi već formulisan odgovor i da sumarno obrazloži delo koje priznaje, pri čemu ne može da sazna da li i kojim dokazima protiv njih raspolaže optužba, niti sud, prilikom odobravanja sporazuma, ispituje da li optuženi shvata pravne posledice svog priznanja, što bi trebalo da sud čini shodno propisanim obavezama i standardima prihvaćenim u praksi (Subramanian *et al.* 2020: 8). Prema standardima izgrađenim u sudskoj praksi faktički (vansudski) karakter nagodbe razlog je što tužilaštvo nije dužno da u postupku pregovaranja saopšti odbrani dokaze kojima raspolaže a koji idu u prilog optuženom – što bi moralo učiniti da je došlo do suđenja. Kako o takvim informacijama odbrana nema načina da stekne saznanje, postoji neravnoteža procesnih stranaka koja može da ima nepovoljnih posledica po ostvarivanje prava okrivljenog (kao civilizacijsku tekovinu), s jedne strane, dok, s druge strane, kako ističe Meredith Duncan (2022: 395), podstiče nepoverenje javnosti u rad krivičnog pravosuđa. Pomenuto zapažanje potvrđuju rezultati istraživanja. Prema istraživanju iz 2018. godine ne može se isključiti značajan broj lažnih priznanja nevinih osoba, jer je od 166 ispitanih advokata njih 148 navelo da su bili uključeni u barem jedan slučaj u kome je njihov klijent odlučio da prizna krivicu iako se izjasnio da je nevin, pri čemu se to naročito odnosilo na mlade sa mentalnim poteškoćama (Subramanian *et al.* 2020: 44, 45). I nedavno istraživanje naknadnih oslobađajućih sudskih presuda za teška krivična dela za period od 2010-2020. godine pokazalo je da okolnost što jedino tužilaštvo zna za raspoložive dokaze tokom postupka pregovaranja daje priliku tužilaštvu da manipuliše pregovaranjem tako što optužene „hvata u zamku“ nudeći im toliko povoljne uslove za priznanje krivice koje bi prihvatila čak i nevinna lica, iako je očigledno da su dokazi optužbe toliko „tanki“ da slučaj nikako ne bi mogao biti dobijen na sudu (Findley, 2022: 601). Pri tome se u uslovima izrazitih društvenih i ekonomskih nejednakosti ne može isključiti faktički nepovoljniji položaj žena, mladih, Afroamerikanaca, Latinoamerikanaca, kojima se nude stroži sporazumi nego belcima, kao i osoba sa duševnim poremećajima i mentalnim poteškoćama koje su sklonije lažnom samoprijavlivanju (Subramanian *et al.*, 2020: 26; Turner, 2021: 993; Roach prema Findley *et al.* 2022: 537).

Rezimirajući razloge zbog kojih se u SAD pokazuje spornim postupak sporazumnog priznanja krivice Duncan (2022: 396) navodi: nejaku zaštitu ustavnih prava građana, proceduralne odredbe koje narušavaju procesnu ravnotežu stranaka i loša očekivanja od tehnološkog napretka. Već je i ranijih godina preporučivano da se procesna nagodba dozvoli samo u odnosu na određene vrste kaznenih dela, da se i diskreciona ovlašćenja tužilaštva u vezi pogodbe ograniče, kao i da se omogući ravnopravniji položaj

sudija i advokata tokom procesne pogodbe (Devers, 2011: 3-4). Uslov za to jeste da se obezbedi transparentnost postupka neformalnog pregovaranja oko sporazuma o priznanju krivice. Kako to ostvariti danas kada je tehnološki napredak pojačao jaz između položaja tužilaštva i odbrane u fazi pregovaranja zato što odbrana restriktivno može da pristupi dokazima kojima raspolaže tužilaštvo? Pomenuta neravnoteža doprinosi nepouzdanosti osuda kao i slabom kvalitetu usluga odbrane. Da institut procesne nagodbe ne bi više koristio tužilaštvu nego odbrani trebalo bi omogućiti osumnjičenom da, pre nego što se izjasni o krivici, ostvari digitalizovani pristup svim ne-povlašćenim informacijama koje se odnose na njegov slučaj, a kojima raspolaže država (Duncan, 2022: 408-409). Kao moguće rešenje Jenia Turner predlaže da bi valjalo pojačati sudsku kontrolu uslova pod kojima optuženi priznaje izvršenje kaznenog dela, pri čemu će dostavljene ponude biti pohranjene u federalnoj bazi podataka koja će biti dostupna kako tužilaštvu, tako i sudijama i braniocima; stranke bi mogle pretraživati podatke u skladu sa svojim potrebama, što je posebno značajno u slučaju kada optuženi odbije sporazum, kada se nastavlja sa suđenjem za krivično delo (Turner, 2021: 977, 1022). Elektronske baze podataka o sporazumnim priznanjima još su važnije zato što su ponude tužilaštva u većini država neformalne (ne zahteva se da ih tužilaštvo uputi u pisanoj formi), nego se usmeno daju ili ostaju u internoj dokumentaciji tužilaštva, ako su bile razmenjene e-poštom sa braniocem (Turner, 2021: 978-979).

U svrhe deljenja podataka između tužilaca, odbrane, kasnije i suda mogli bi se iskoristiti programi za upravljanje predmetima u tužilaštvu koji omogućavaju vođenje predmeta i skladištenje digitalnih dokaza (Turner, 2021: 1009). Oni bi posle obrade prijave mogli biti prebačeni u digitalnu datoteku i jednim pritiskom na taster mogla bi biti ponuda preneti odbrani, softver bi mogao generisati sporazume automatskim popunjavanjem obrasca sa tačnim podacima o predmetu u skladu sa već postojećom praksom da advokati odbrane dobijaju povratno obaveštenje e-poštom kad god elektronski unesu neki podnesak ili datoteku na odgovarajuću adresu. Novina bi bila samo u tome što bi sada mogli učitati ponudu za sporazumevno priznanje krivice. Digitalne platforme preko kojih se evidentiraju izvršeni unosi mogle bi generisati podatke o zaključenim sporazumima i na taj način dopustiti analizu donetih odluka i trendova u procesnim nagodbama o priznanju krivice, pod uslovom da se tako konfigurišu da korisnicima dopuste pretraživanje ponuda datih u sličnim slučajevima, čime bi se podstaklo ujednačenje prakse i revizija tužilačkih odluka, da se ne spominje značajno ubrzanje obrade predmeta u tužilaštvima (Turner, 2021: 1000-1001). Pomenuti predlog ima osnovu u jednom prethodnom radu Turner u kome je navodila dobra iskustva iz građanskog procesnog prava iz 2006. godine u pogledu dostupnosti e-podataka obema strankama i o ovlašćenjima suda ako pregovaranje ne uspe, smatrajući da se *mutatis mutandis* ista rešenja mogu iskoristiti i u krivičnom postupku (Turner, 2019: 280-282). Radikalniji je predlog Duncan (2022: 401-404) koja smatra da bi jedino digitalizacija po sistemu otvorenih fajlova, suprotno restriktivnom pristupu u pravima određenih država, omogućila da se unapredi sada nepovoljan položaj branilaca i okrivljenih u fazama pregovaranja pre formalnog početka krivičnog postupka, ilustrujući navedeno slučajem Alvarez iz Teksasa

koji je uticao na promenu modela restriktivnog pristupa informacijama. Stoga se Duncan zalaže za digitalizaciju sistema otvorenih datoteka, koje bi, osim nadležnim organima, bile dostupne i optuženom i braniocu čime bi bilo omogućeno pružanje pravnih usluga pre nego što dođe do izjašnjavanja o krivici, na osnovu uvida u podatke i dokaze kojima raspolažu policija i tužilaštvo (Duncan, 2022: 438).

U Velikoj Britaniji se neformalno postignutim sporazumnim priznanjem krivice okončava čak 90% predmeta magistratskih sudova (Thomas, 1978: 171), ali institut u praksi redovno nadležnih viših sudova nema velikog značaja kao u SAD budući da u tim postupcima sudovi zadržavaju svoje diskreciono pravo da odlučuju o kaznama. Međutim, u martu 2009. Glavni državni tužilac doneo je smernice za rad tužilaca u vezi optužbi za teške i složene prevare, kako bi se u tim slučajevima iskoristile prednosti sporazuma o priznanju krivice, zato što je to ekonomičniji postupak, manje stresan za žrtve i svedoke (HCJC, 2009: 20). Po tom osnovu je *Serious Fraud Office* (SFO) 2009. prvi počeo da primenjuje u Engleskoj i Velsu regulisane procedure koje su vodile formalnom sporazumnom priznanju krivice u slučajevima finansijskih prevara i korupcije u privredi. Sporazum se postiže u propisanoj proceduri, pri čemu se zapisnički konstatuje tok pregovaranja, a sporazum zajednički sastavljaju tužilac i okrivljeni i upućuju ga sudu. Prema opštim načelima tužilac mora delovati „otvoreno, pošteno i u interesu pravde“, pri čemu se pod pravdom podrazumeva da sporazum treba da odgovara težini krivičnog dela i da omogući žrtvama, sudu i javnosti da imaju poverenja u ishod sporazuma (Alge, 2013: 4). Iako se čini da je sporazumevanje u interesu pravde, u suštini sporazumno priznanje krivice u slučajevima teških prevara služi da se u skladu sa idejom upravljanja rizikom zločina krivični slučaj okonča bez suđenja i van očiju javnosti, uz izbegavanje stigmatizacije koju nosi javno suđenje, kako bi se sačuvala društvena pozicija, karijera, poslovanje i poslovni ugled učinioca iz kruga „belih okovratnika“ ili privrednog subjekta „prevelikog za zatvor“ („to big to jail“) (Alge, 2013: 6; King & Lord, 2018: 14-15). S druge strane, jednako kao i u SAD, tužilaštvo u postupku vansudskog pregovaranja nije dužno da učini dostupnim odbrani dokaze kojima raspolaže. Otuda se opravdano javlja pitanje da li korišćenje digitalne tehnologije kojom se prikriva izvor dokaza i identitet svedoka onemogućava prava odbrane shodno adversijalnom sistemu i primenu čl. 4 britanskog ZKP-a kojim je proklamovano procesno načelo zabrane samookrivljavanja u korist okrivljenog (Cambell *et al.* 2019: 289).

U sistemu kontinentalnog prava sporazumno priznanje krivice nije bilo zakonom prihvaćeno sve dok tradicionalni inkvizitorno-akuzatorni model krivičnih postupak nije zamenjen adversijalnim po ugledu na *common law*. Time se otvorilo pitanje odnosa između proklamovanih načela krivičnog postupka i prakse sporazumevanja koja tim načelima protivreči, iako je zakonom predviđena. Na primer, u nemačkom pravu je 2009. izmenama Zakonika o krivičnom postupku regulisano sporazumevanje javnog tužioca i odbrane uz odobrenje suda, kao jedan vid ubrzanja i pojednostavljenja krivičnog postupka.⁴ Opisujući ta rešenja Rauxloh (2011: 321) ističe značaj snimanja toka pre-

---

⁴ Opisujući raniji normativni okvir u Nemačkoj Rouxloh (2020) poistovećuje sa sporazumnim priznanjem krivice uslovno odbacivanje krivične prijave po načelu oportuniteta javnog tužioca, a slično postupaju

govora i krajnjeg dogovora (čak i u situaciji kada sporazum nije postignut) čime je omogućena transparentnost tog postupka i mogućnost sudske revizije. Pa ipak se postavlja pitanje da li je takvo postupanje spojivo sa osnovnim vrednostima nemačkog krivičnopravnog sistema, posebno zato što paralelno teče uz formalni sudski postupak (Rauxloh, 2011: 326). Slično se primećuje i u drugim zakonodavstvima, na primer, istočno nordijskim⁵. U njihovim pravima prihvaćen je tradicionalni germanski koncept krivičnog dela tj. činjenično stanje (ono što jeste – *sein*) podvodi se pod apstraktni zakonski opis krivičnog dela (ono što treba da bude – *sollen*), pri čemu postupak sporazumnog priznanja nije u skladu ni sa takvim konceptom, niti sa strukturom postupka, jer menja tradicionalni procesni položaj i procesnu ulogu stranaka koji počinju da se tretiraju kao klijenti (Erno, 2021: 260). Pored toga okrivljeni po pravilu nema informacije dovoljne da donese kvalitetnu odluku, nedostaje mu uvid u postojeću praksu, kao laik ne zna kako se odvija krivični postupak niti može ostvariti pristup datotekama tužilaštva (ne zna kojim dokazima protiv njega ono raspolaže i ne može proceniti dokaznu snagu činjenica čak i kada bi znao koje su) tako da u svemu okrivljeni zavisi od vlastitih i procena svog branioca, a posebno je štetno što je iz takvih postupaka isključena javnost koju bi javno tužilaštvo trebalo da zastupa, kao i žrtva (Rauxloh, 2011: 327).

Sva kritika sporazumnog priznanja krivice zasniva se na tome da primena instituta omogućava kažnjavanje bez suđenja na osnovu „kvazi-sudskih“ ovlašćenja tužilaštva. Međutim, akademski razlozi kojima se osporava etičnost pregovaranja o krivičnom delu i krivici i neusklađenost sa procesnim načelima, potisnuti su danas sasvim u drugi plan zbog praktičnih prednosti pomenutog vida „menadžerske pravde“. Tako se ističu prednosti instituta koji daje autonomiju okrivljenom da se složi sa predlozima tužilaštva (Erno, 2021: 264-265), dok Rauxloh (2011: 301) ocenjuje da procesna nagodba pomaže i stabilizuje krivičnopravni sistem, rasterećujući ga od brojnih bagatelnih slučajeva i čineći ga efikasnim.

Prednosti sporazumnog priznanja krivice za ubrzanje rada sudova naročito su prepoznate posle iskustva sa pandemijom virusa kovid 19, koja je uticala na prolivanje sudskih sporova. Zato se i u Indoneziji upravo priprema procesni zakon kojim se, pod nadzorom i uz odobrenje suda, dopušta sporazum o priznanju krivice između javnog tužilaštva i osumnjičenim. S obzirom na učestalu praksu iznuđivanja priznanja okrivljenog tokom policijskog ispitivanja (Heravan & Sihotang, 2021, p. 137, 144), u Nacrtu zakona se predviđa da će sud proveriti i dobrovoljnost datog priznanja (Heravan & Sihotang, 2021, 148). Transparentnost i pouzdanost postupka pregovaranja mogla bi se postići primenom blokčejn tehnologije, za šta se zalažu Sinaga & Bolifaar (2020, 119). Reč je o tome da navedena tehnologija omogućava da se svi podaci, podnesci, pritužbe i slično koje šalje korisnik automatski generišu i koriste kao osnov za odluku nadležnog

---

Heravan i Sihotang (2021) opisujući ustanovu *transgressio* u pravima Francuske i Holandije. Međutim, valjalo bi ih razlikovati zbog ishoda i (izvesne) uloge suda pri sporazumnom priznanju krivice, budući da ostali pomenuti alternativni postupci imaju isključivu funkciju neintervencije: izbegavanja pokretanja krivičnog postupka ili obustave pre krivične osude na osnovu diskrecije tužilaštva (Mrvić Petrović, 2010: 111).

⁵ U Finskoj je sporazumevanje o krivici uvedeno u krivični postupak 2015. godine, dok se u Švedskoj primenjuje kroz pilot programe od 2021. samo u odnosu na krunske svedoke (svedoke-saradnike) čijim je svedočenjem potrebno obezbediti osudu okrivljenog (Erno, 2021: 257, 259).

organa, pri čemu su trajno zapisani. Time se obezbeđuje pouzdanost sistema koji se prvenstveno koristi za naplatu potraživanja, a u ovom slučaju ta prednost omogućava transparentnost i sigurnost u postupku pregovaranja. Zanimljiva ideja, međutim, nije prihvatljiva u evropskom i našem pravu, budući da Opšta uredba EU o zaštiti podataka za sve građane EU i Evropskog ekonomskog prostora (EEA) (General Data Protection Regulation – GDPR) i Zakon Republike Srbije o zaštiti podataka o ličnosti iz 2018. kojim je, shodno Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju sa EU, Republika Srbija uskladila nacionalno zakonodavstvo u oblasti zaštite podataka sa pravnim aktima EU ne dopuštaju trajno čuvanje podataka o ličnosti.

2. MOBILNE APLIKACIJE RADI SAMOPRIJAVLJIVANJA

Mobilne aplikacije (računarski programi) kojima je moguće prijaviti se preko mobilnog uređaja radi postizanja sporazumnog priznanja krivice danas su realnost u *common law* sistemu. Postoji nekoliko primera razvijenih aplikacija takve vrste. U Ujedinjenom Kraljevstvu elektronski sistem Kraljevskog tužilaštva (*Crown Prosecution Service*) omogućava uspostavljanje neposredne saradnje policije i tužilaštva. Takođe, u sistem su uključeni magistratski sudovi. Sudija na taj način dobija mogućnost da neposredno sazna podatke iz elektronske krivične prijave kao i da se upozna sa drugim dokumentima policije i tužilaštva, s tim što su nadležni inspektorati u ranijem izveštaju ukazali na izvesne teškoće prilikom korišćenja elektronskog sistema budući da, prema alineji 1.36 iz izveštaja inspektora, sistem nije uvek besprekorno funkcionisao te je slanje e-pošte iz kancelarije u kancelariju bilo neophodno ili nije bilo moguće ograničiti uvid na tačno određene podatke, tako da je sudija mogao da sazna i druge koji su mogli da utiču na ishod sudskog odlučivanja (HMCPSP and HMIL, 2016: 7). Posle uspeha usluge samoprijavlivanja za izvršenje kaznenog dela putem e-pošte, britanska vlada je od 2014. godine omogućila elektronsku uslugu „Izjasni se“ (Make a Plea, 2022) osobama optuženim za kazneno delo ili ovlašćenim predstavnicima optuženog pravnog lica. Prema podacima sa zvaničnog sajta engleske vlade od 2015. do 2017. broj korisnika ove aplikacije uvećan je za osam puta (Make a Plea, 2022).⁶ Aplikacija se koristi preko programa zajedničke platforme za sudove i tužilaštva (HMCTS). U uputstvu se ističe da korisnik aplikaciji pristupa na osnovu prethodnog obaveštenja policije pozivom na svoj jedinstveni broj (URN), uz navođenje drugih podataka (broja vozačke dozvole, broja nacionalnog osiguranja, pojedinosti o prihodima i rashodima, na primer, za stanarinu,

---

⁶ Podaci se odnose na pilot projekat prijava saobraćajnih prekršaja u oblasti Mančestera gde je od 11. februara 2015. godine ostvarena mogućnost da se okrivljeni telefonom prijavljuju za procesnu pogodbu (bilo je 500 korisnika koji su trebalo da budu sudski saslušani do sredine aprila te godine). Potom je organizovana usluga preko pozivnog centra za usluge policije (organizovanog u smislu podrške korisnicima odgovorima na prijave i zahteve, u ovom slučaju za sklapanje procesnog poravnanja). Prve godine bilo je primljeno 72 poziva (14% od nekadašnjih 500) od kojih 37 samo od korisnika koji su podnosili zahteve za sporazumno priznanje krivice. Platforma se u međuvremenu tehnološki unapređuje, a dostupna je radnim danima od 9 do 17 časova i može da se redirektuje na nacionalni centar (Data in Government, 2022).

hipoteku, održavanje domaćinstva i komunalne usluge itd.). Osoba koja želi da aplicira upućuje se na Službu za sudove i tribunale NjKV ako ima pitanja vezano za svoj slučaj ili radi pomoći u popunjavanju upitnika o priznanju krivice *online*. Kako se vidi, angažovanje stručnog punomoćnika nije neophodno, mada je moguće. Na blogu Data in Government (2022), jedan od kreatora tog proizvoda svedoči da je podružnica MOJ Digital Services u Mančesteru osnovana aprila 2014. kako bi se smanjio broj nepotrebnih poseta sudu radi davanja izjava o priznanju krivice. Reč je o magistratskom sudu, a „proizvod ispunjava definisane potrebe korisnika i može se primeniti širom zemlje“ (Data in government, 2022). Dizajner ističe da je proizvod nastao na osnovu sagledavanja potreba obavljenim intervjuima sa mogućim korisnicima (optuženim, pravnim zastupnicima, sudijama), kao i prema toku sudskog postupka i podacima iz sudskog spisa. Cilj je da se zaobiđe „papirologija“, tj. razvijen je obrazac koji objašnjava korisnicima kako da se *online* izjasne, pogledaju izjavu koju su poslali sudu (o čemu primaju potvrdu e-poštom), a zatim treba da sačekaju da ih sud obavesti o rezultatu elektronske prijave i o tome šta treba dalje da učine. Obezbeđen je razvoj programa kroz učestalo korišćenje aplikacije uz sudelovanje specijalista iz policije Mančestera i iz magistratskih sudova u Mančesteru i Salfordu. Reč je većinom o prekršajima u oblasti javnog saobraćaja, npr. za neplaćanje karte u prevozu u vozilima javnog saobraćaja ili u železničkom prevozu.

Na sličan način funkcioniše i aplikacija „Kompjutersko izjašnjenje o krivici“ (Plead guilty from computer, 2022) kojom je moguće dati izjavu o krivici u predmetima Magistratskog suda države Viktorija (Australija) preko Pravosudnog centra. Na sajtu se objašnjava da se na ovaj način odlučuje u hiljadama jednostavnih predmeta (oko 25% iz nadležnosti prekršajnih sudova), najčešće za prekršaje u saobraćaju i javnom prevozu, u kojima se uobičajeno izriču novčane kazne, te da se na taj način štedi vreme i troškovi dolaska građana na sud, a i sudski troškovi. Izjašnjenje o krivici posredstvom mreže predstavlja se kao nova digitalna usluga za građane za određene vrste lakših kaznenih dela, a temelji se na zakonskoj mogućnosti pismenog izjašnjavanja o krivici (NJC Magistrate’s Court of Victoria, 2022). Slična usluga pod nazivom „Izjašnjavanje o krivici na daljinu“ omogućena je od 2021. godine preko jedinstvene platforme u postupcima za saobraćajne prekršaje koje vode magistratski sudovi australijske države Kvinslend (Queensland Courts, 2022). Potrebno je da korisnik podnese elektronsku prijavu preko platforme u određenom roku (najkasnije dva dana pre termina za sudskoj izjašnjavanje) sudu ili javnom tužilaštvu, posle čega dobija uzvratnu informaciju da li je prihvaćeno njegovo izjašnjenje ili ne. Uz pozitivnu odluku suda dostavlja se okrivljenom platni nalog koji je dužan da plati. U suprotnom, sud će zakazati ročište za izjašnjenje o krivici. Izričito je na sajtu isključena mogućnost naknadnog izjašnjavanja o krivici, kao i bilo kakvih sporazumnih predloga okrivljenog koji se odnose na odluku nadležnog organa o oduzimanju vozačke dozvole, a koja obavezno sledi u slučaju vožnje u alkoholisanom stanju, bez vozačke dozvole ili sa nevažećom dozvolom (Queensland Courts, 2022).

Treći primer je iz SAD, gde je u sklopu *Court Technology Project*-a, razvijen program koji omogućava korisniku da se *online* izjasni o krivici (Plea Online, 2022). Na pomenu-tom sajtu se ističu prednosti takvog izjašnjavanja u odnosu na slanje popunjenog pisanog

obrasca elektronskom poštom, pa se kaže da je reč o brzom digitalnom procesu, koji omogućava da se sačuvaju svi važni elementi datog procesa i da ga ubrzaju, kao i da je ovakvo izjašnjavanje pogodno za osobe koje su žive daleko od sedišta suda, fizički su sprečene da prisustvuju suđenju ili su odsutne (u zatvoru). Omogućena je privatna i bezbedna komunikacija sa sudom, kako bi osoba preuzela odgovornost za svoju situaciju. Korisnik posredstvom aplikacije može da se izjasni na jedan od tri načina: 1) da je kriv i prihvati ponudu javnog tužioca o kažnjavanju, 2) da ne osporava optužbu, ali da objasni slučaj i navede olakšavajuće okolnosti ili 3) da nije kriv, pri čemu je dužan da pošalje elektronsku dokumentaciju kojom potkrepljuje svoje tvrdnje (fotografije, skenirani dokumenti) koju dostavlja sudu na razmatranje. Ako ne dostavi dopunsku dokumentaciju, smatraće se da se odrekao prava na pisanu odbranu. Sud će svoju odluku korisniku dostaviti elektronskim putem. Prema podacima sa sajta (Plea Online, 2022), prednost korišćenja aplikacije je u tome što se predmeti, uobičajeno saobraćajnih prekršaja, rešavaju danima, a ne mesecima, pri čemu sud odlučuje da li neko može da se izjasni o krivici *online* ili ne. Komunikacija se obavlja preko *Matterhorn* veb platforme dizajnirane kako bi sudovima omogućila da rešavaju brojne prekršajne predmete, sporove, donose naloge i slične odluke i to *online*.⁷ Da bi koristili usluge sudovi se priključuju na pomenutu platformu, baš kao i ostali korisnici.

Ono što posebno pada u oči, u svakom od navedenih primera reklamira se elektronska „usluga“ koja spada u domen rada policije ili krivičnog pravosuđa a korisnicima se nudi na sličan način kao da se radi o povoljnosti koju dobijate kao potrošač ili, u najboljem slučaju, kao korisnik e-uprave. Digitalizacija usluge ima i izvesnih prednosti u *common law* sistemu u uslovima neformalnog sporazumevanja zato što su obezbeđeni dokazi o komunikaciji sa sudom ili tužilaštvom koja se odvija posredstvom platformi koje mogu pristupiti i državni organi i građani. Drugo što čini mogućom primenu aplikacije, za razliku od kontinentalnog prava, jeste što je moguće predvideti koji bi nivo niže kazne okrivljeni mogao da očekuje, zato što su rasponi propisanih novčanih kazni manji a njihova visina se u konkretnom slučaju određuje primenom aktuarskog računa prema objavljenim tablicama.

ZAKLJUČAK

Postupak sporazumnog priznanja krivice jedan je od primera kako se kazneno pravo restrukturira iz mehanizma zaštite građana od kriminaliteta u fleksibilan mehanizam (selektivne) državne intervencije na pojedini kazneni delikt. Takav instrument sasvim odgovara savremenoj težnji da se postigne efikasno upravljanje rizikom zločina. Učestaloj praksi sporazumevanja doprinela je i promena funkcije kaznenog prava – ne postoji potreba da se otkrije i dokaže prestup već da se utvrdi povezanost određenog ponašanja sa kaznenom odgovornosti učinioca, pri čemu u mnogim situacijama nije više jasno gde ona počinje, ali uprkos tome treba obezbediti da krivična pravda

⁷ Prema podacima sa promotivnog sajta Online Dispute Resolution Outcomes (2022: 1) platforma se može koristiti u različitim slučajevima: vezano za karte u prevozu i naplate parkinga, oduzete dozvole, u sitnim i porodičnim sporovima pa i za izjave krivice.

bude dostižna. Istovremeno, zbog korišćenja novih tehnologija, svedoci smo nastanka post-moderne sudske kulture koja se zasniva na drugačijem načinu komuniciranja i interakcije između organa krivičnog pravosuđa i stranaka (pa i drugih učesnika u postupku). Da bi prednosti novih tehnologija bile iskorišćene na prihvatljiv način, bilo bi potrebno obezbediti ravnopravnost stranaka u dostupnosti elektronskim informacijama i transparentnost postupka sporazumnog priznanja krivice, a možda bi, u nekim slučajevima, trebalo u javnom interesu zakonom ograničiti primenu instituta procesne nagodbe. U drugim slučajevima, pod uslovima da je postupak sporazumevanja zakonom regulisan, ako je tok pregovaranja zapisnički fiksiran ili sniman, bez rizika od povrede prava optuženog na odbranu, institut zaista može doprineti ubrzanju krivične pravde, makar ona imala karakteristike „kvazi-sudske“, zbog naglašene uloge i velikih diskrecija javnog tužioca u postupku postizanja sporazuma.

S obzirom na navedena strana iskustva u korišćenju aplikacija za priznavanje krivice u vezi saobraćajnih prestupa i način na koji je institut sporazumnog priznanja krivičnog dela ili prekršaja regulisan u našem pravu treba očekivati da će vrlo brzo biti omogućeno *online* podnošenje zahteva za osporavanje prekršajnog naloga ili za sporazumno priznanje prekršaja. Tome na ruku ide okolnost da je od 2016. godine već moguće dostavljanje prekršajnog naloga okrivljenom elektronskim putem, pa bi bilo celishodno omogućiti mu da na isti način komunicira sa podnosiocem naloga i sa sudom u slučaju kada osporava prekršajni nalog. Prema stranim primerima moguće je založiti se za mogućnost da se okrivljeni na taj način može koristiti pravom na pisanu odbranu ili da može predložiti sporazumno priznanje prekršaja. Da postoje opravdani razlozi i tehničke mogućnosti da se u tom pravcu razmišlja potvrđuju okolnosti da su od 2018. godine već preduzeti koraci radi kreiranja platforme e-sud (sa ciljem da se omogući podnošenje e-zahteva za upravni sud), kao i to da je pandemija kovida 19 pospešila aktuelnost projekta o jedinstvenoj platformi radi suđenja na daljinu.

Slična platforma mogla bi da povezuje prekršajne sudove u Srbiji, a preko njih i nadležne državne organe – podnosiocima zahteva za pokretanje prekršajnog postupka koji pregovaraju sa optuženim o sporazumnom priznanju prekršaja. Na taj način bilo bi moguće obezbediti kontrolu tog postupka, koji se sada odvija daleko od očiju javnosti i ujednačenu primenu instituta u praksi. Trebalo bi dobro razmisliti na koji način će se omogućiti da ostanu zabeleženi podaci o postupku i sadržini pregovaranja, budući da zbog našeg zakona neće biti moguće iskoristiti prednosti blokčejn tehnologije, koje su već prepoznate u izradi tzv. pametnih ugovora i decentralizovanih aplikacija kojima su omogućene različite funkcije (na primer, identifikacija korisnika i sistem potpisa i slično), uz garancije da decentralizovani registar ne može biti promenjen.

Navedeni primeri, većinom iz *common law* zakonodavstava, svedoče kako se „kaznena pravda“ raspršuje – ne samo po nosiocu funkcije, koji ne mora isključivo da bude sud, nego i po sadržaju (vrsti i visini kazne ili mere, broju optužbi, pravnoj kvalifikaciji dela itd.) pa i po tome što se iz sudnica gde mora da caruje „živa reč“ učesnika preseljava u kabinete i „proviruje“ iz ekrana računara. Važno je da je dostižna i brza, mada možda nepotpuna – samo da se ne pretvori u svoju suprotnost.

LITERATURA

1. Alge, D. (2013) „Negotiated Plea Agreements in Cases of Serious and Complex Fraud in England and Wales: A New Conceptualisation of Plea Bargaining?“, *European Journal of Current Legal Issues* – Web JCLI, 19(1), <https://core.ac.uk/download/pdf/46598062.pdf> [28. 7. 2022].
2. Bajović, V. (2015) „Odmeravanje kazne i sporazum o priznanju krivičnog dela“, *Nauka, bezbednost, policija*, 20(2): 179-193.
3. Brook, C.A., Fiannaca, B., Harvey, D., Marcus, P., McEwan, J. & Pomerance, R. (2016) „A Comparative Look at Plea Bargaining in Australia, Canada, England, New Zealand, and the United States“, *William & Mary Law Review*, 57(4): 1147-1224, <https://scholarship.law.wm.edu/wmlr/vol57/iss4/4> [28. 7. 2022].
4. Cambell, L., Ashworth, A. & Redmayne, M. (2019) *The Criminal Process*. Oxford: University Press.
5. Devers, L. (2011) *Plea and Charge Bargaining, Research Summary*, Washington: Bureau of Justice Assistance, U.S. Department of Justice, January 24, 2011. <https://bja.ojp.gov/PleaBargainingResearchSummary> [28. 7. 2022].
6. Duncan, M.J. (2022) „Digital Ecosystem of Accountability“, *American Criminal Law Review* 59(2), 393-438.
7. Ervo, L. (2021) „Plea Bargaining Changing Nordic Criminal Procedure: Sweden and Finland as Examples“, In: L. Ervo, A. Letto-Vanamo & A. Nylund (eds.), *Rethinking Nordic Courts, Ius Gentium: Comparative Perspectives on Law and Justice* 90. Cham: Springer, 255-269. https://doi.org/10.1007/978-3-030-74851-7_14 [15. 7. 2022].
8. Findley, K.A., Angulo Amaya, C., Hatch, G. & Smith, J. (2022) „Plea Bargaining in the Shadow of a Retrial: Bargaining Away Innocence“, *Winsconsin Law Review*, 3: 533-612, <https://wlr.law.wisc.edu/wp-content/uploads/sites/1263/2022/05/14-Findley-Camera-Ready.pdf> [28. 7. 2022].
9. Heravan, W.N. & Sihotang N. (2021) „Adoption of the Plea Bargaining Concept to Improve Judicial Efficiency During the Covid-19 Outbreak“, *Law Research Review Quarterly* 7(2), 135-152. <https://doi.org/10.15294/lrrq.v7i2.46174> [15. 7. 2022].
10. King, C. & Lord, N. (2018) *Negotiated Justice and Corporated Crime: The Legitimacy of Civil Recovery Order and Deferred Prosecution Agreements*, Cham: Springer-Palgrave.
11. Mrvić Petrović, N. (2010) *Alternativne krivične sankcije i postupci*, Beograd: Medi-ja centar Odbrana.
12. Rauxloh, R. E. (2011) „Formalization of Plea Bargaining in Germany: Will the New Legislation Be Able to Square the Circle?“, *Fordham International Law Journal* 34(2), 296-331.
13. Rauxloh, R. (2012). *Plea Bargaining in National and International Law: a comparative study*. London-New York: Routledge.

14. Salet, R. & Terpstra, J. (2020) „Criminal justice as a production line: ASAP and the managerialization of criminal justice in the Netherlands“, *European Journal of Criminology* 17(6): 826-844. <https://doi.org/10.1177/1477370819828332> [17. 7. 2022].
15. Sinaga, H.D.P. & Bolifaar, A.H. (2020) „Blockchain Adoption for Plea Bargaining of Corporate Crime in Indonesia“ *ICBCT' Proceedings of the 2020 The 2nd International Conference on Blockchain Techology*, March 2020, Hawwai. New York: ICBCT, 115-119. <https://doi.org/10.1145/3390566.3391680> [15. 7. 2022].
16. Subramanian, R., Digard, L. Washington, M. & Sorage, S. (2020) *In the Shadows: A Review of Research on Plea Bargaining*. Washington: Vera Institute of Justice & Safety + Justice Challenge.
17. Thomas, P.A. (1978) „Plea Bargaining in England“, *Journal of Criminal Law and Criminology*, 69(2): 170-178, <https://scholarlycommons.law.northwestern.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=6067&context=jclc> [28. 7. 2022].
18. Turner, J.I. (2019) „Managing Digital Discovery in Criminal Cases“, *Journal of Criminal Law and Criminology*, 109(2): 237-312. <https://scholarlycommons.law.northwestern.edu/jclc/vol109/iss2/3> [15. 7. 2022].
19. Turner, J.I. (2021) „Transparency in Plea Bargaining“, *Notre Dame Law Review*, 96(3), 973-1023.

Pravni izvori

1. GDPR (2016), Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC (General Data Protection Regulation) (Text with EEA relevance), *OJ L* 119, 4.5.2016, p. 1–88.
2. Zakonik o krivičnom postupku, *Službeni glasnik RS*, br. 72/11, 101/11, 121/12, 32/13, 45/13, 55/14, 35/19, 27/21, 62/21.
3. Zakon o bezbednosti saobraćaja na putevima, *Službeni glasnik RS*, br. 41/09, 53/10, 101/11, 32/13- odluka US, 55/15 – dr. zakon, 9/16 – odluka US, 24/18, 41/18 – dr. zakon, 87/18, 23/19, 128/20 – dr. zakon.
4. Zakon o prekršajima, *Službeni glasnik RS*, br. 65/13, 13/16, 98/16, 98/19, 91/19, 91/19-dr. zakon.
5. Zakon o zaštiti podataka o ličnosti, *Službeni glasnik RS*, br. 87/2018.

Internet izvori

1. Her Majesty's Crown Prosecution Service Inspectorate (HMCPsi) & Her Majesty's Inspectorate of Constabulary (HMIC) (2016), *Delivering Justice in A Digital Age – A Joint Inspection of Digital Case Preparation and Presentation in The Criminal Justice System*. London: HMCPsi & HMIC. <https://www.justiceinspectors.gov.uk/uploads> [15. 7. 2022].

2. House of Commons Justice Committee – HCJC (2009), The Crown Prosecution Service: Gatekeeper of the Criminal Justice System, 9th Report of Session 2008-2009, 15. July 2009, <https://publications.parliament.uk/pa/cm200809/cmselect/cmjust/186/186.pdf> [15. 7. 2022].
3. Data in Government (2022), UK government, <https://dataingovernment.blog.gov.uk/make-a-plea-self-certification/> [15. 7. 2022].
4. NCJ Magistrate’s Court of Victoria (2022), Australia, <https://www.neighbourhood-justice.vic.gov.au/knowledge-centre/our-service-innovation/online-pleas-innovation> [15. 7. 2022].
5. Make a Plea (2022), UK government, <https://www.gov.uk/make-a-plea> [15. 7. 2022].
6. Online Dispute Resolution Outcomes (2022), https://getmatterhorn.com/static/Matterhorn_Outcomes_White_Paper.pdf [2. 8. 2022].
7. Queensland Courts (2022), Plead guilty online, <https://www.courts.qld.gov.au/going-to-court/plead-guilty-online> [2. 8. 2022].